

**TA'LIMIY RESURLAR ISHLAB CHIQISH VA FOYDALANISH
TEXNOLOGIYALARI**

Imamova Gulxasem Turg'anbay qizi
Nukus davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich fakultet talabasi

Annotatsiya: Multimedia texnologiyasi – informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari asosida audio, video, matn, grafika va animasiya (obyektlarning fazodagi harakati) samaralari asosida o'quv materiallarini tarbiyalanuvchilarga yetkazib berishning mo'ljallangan ko'rinishidagi texnologiyasidir.

Kalit so'zlar: multimedia, vosita, ta'lim, pedagog, Texnik ta'minot.

Multimedia vositasining bir qancha ta'riflari mavjud, ularning ayrimlarini keltiramiz. Jumladan, multimedia – (inglizcha-yunoncha multimedia – o'rta vositalar) bu – axborot informasiya uzatishning xilma-xil vositalarini qamrab oluvchi texnologiya bo'lib, unda muayyan dasturlar va vositalar mavjud bo'ladi. Multimediaga ega kompyuterlar odatda kuchli videotizmga, vadeomagnitafon va videokameralarni ko'rish imkoniyatiga, tasvirni ushlab va axborotlarni rangli grafika, ovozlarning chiqishi va sintezlashgan musiqalar kabi turli ko'rinishlari bilan ishlash imkoniyatidir.

Multimedia – bu maxsus texnologiya bo'lib, dasturiy va texnik moddiy ta'minot asosida kompyuterda bir vaqtning o'zida matnli, tasviriy axborotni tovushli va harakatli holda ifodalash imkoniyatidir.

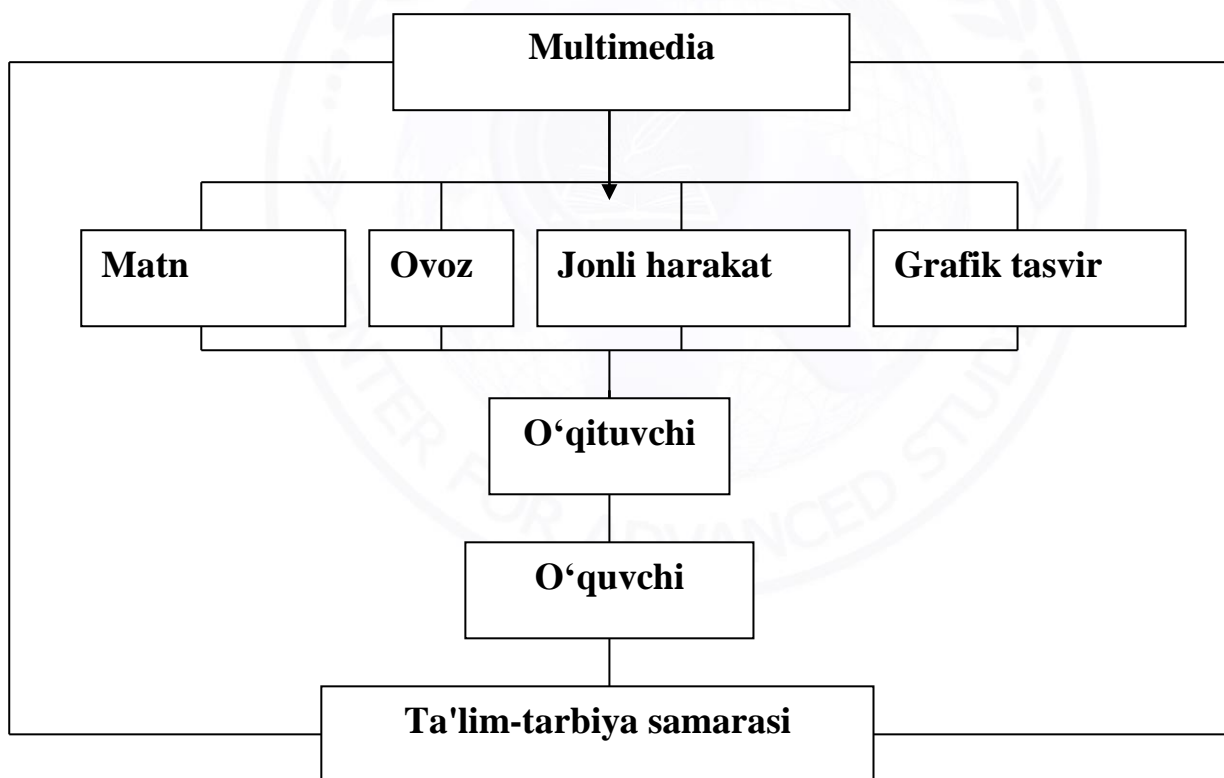
Multimedia – kompyuter tizimida matn, tovush, videotasvirni va turli animasiyalarni mujassamlashtirish imkonini beruvchi zamonaviy axborotlar texnologiyasidir.

Multimedia vositalariga multimedia vositalarini yaratishda foydalanadigan audiokolonka, mikrofon, videoproyektor, Veb kamera, TV tuner kabi uskunalar, dasturlar va amalda foydalanishga mo'ljallangan materiallar kiradi.

Multimedia vositalari pedagogik nuqtai nazaridan maktab o'quvchilarining ta'lim-tarbiyasi jarayoniga tatbiq etilishida kompyuter asosida yangicha yondashuv hisoblanadi. Kompyuterli texnologiyalar o'quvchilarning faolligini oshirishda, o'rganiladigan o'quv materiallarining hajmini ko'paytirishda va ta'lim jarayonining samaradorlik darajasini oshirishda muhim vosita sifatida amalga oshirilmoqda. Unda kompyuter monitoriga qarab ekranda ko'rsatiladigan materiallardan foydalanib bilim

olish, kompyuter savodxonligini shakllantirish, ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Multimediali kompyuterli texnologiyada ko'rgazmali vositadan tashqari ta'lim beradigan manba sifatida qaraladi. Chunki o'rganiladigan materiallar oldindan kompyuter xotirasiga joylashtirilgan bo'ladi. O'qituvchi qaysi mavzuni o'quvchilarga o'rgatmoqchi bo'lsa, kerakli ma'lumotlarni monitor ekraniga chaqirib oladi va namoyish etiladigan materiallar bilan o'quvchilarni tanishtiradi. Shu asosda ular mavzu yuzasidan namoyish etilgan materiallarni o'rganib boradilar. Bunda o'quvchilar kompyuter bilan yetarli darajada qo'nikma hosil qiladi. Shu bilan birga kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning kompyuterdan foydalanish jarayonida tafakkuri rivojlanadi, bilim olishga qiziqishi ortadi va dunyoqarashi kengayib boradi. Multimedia texnologiyasining ta'lim-tarbiya jarayonidagi samaradorligini quyidagi shaklda ifodalash mumkin:

Multimediadagi matn qisqa, tushunarli va aniq bo'ladi. Maktab o'quvchisi o'quvchi uni nafaqat o'qish, balki yod olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ovoz o'qish yoki turli vositalar tovushdan iborat bo'ladi. Bunda ovozning jalb qilish xususiyatiga, ya'ni intonatsiyali, musiqali yoki hayajonli bo'lishi katta ahamiyatga ega. Jonli harakat odam, narsalar yoki predmetlarning xatti-harakatidan

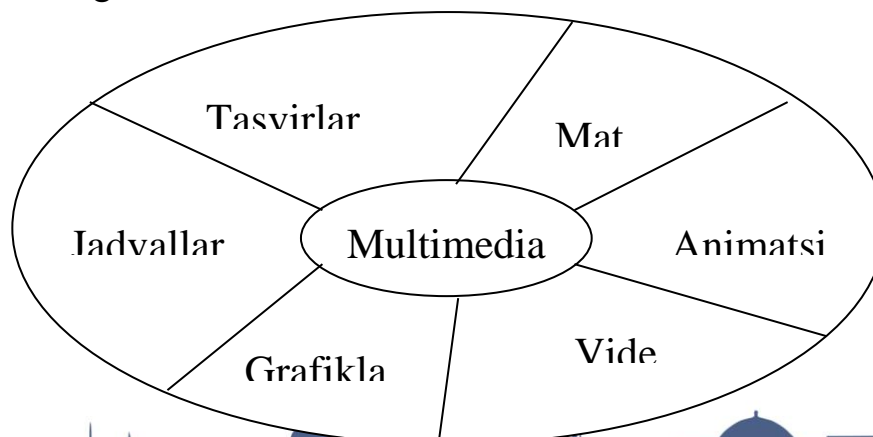

tashkil topadi. Undagi yagona talab-jonli harakatlarning tarbiyaviy va estetik xususiyatiga ega bo'lishidir. Grafik tasvirlar muayyan mavzuni tasavvur qilish uchun hosil qilinadi. Bu hol xotirani mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Multimedia vositalaridan o'qitish jarayonida foydalanish o'qitish sifatini va samarasini oshirishning eng qulay usullaridan biri bo'lishiga qaramasdan, unga mos Dasturlar bo'lmasa yoki ulardan foydalanilmasa kutilgan samarani bermaydi. Shuning tuchun har bir o'quv fanining xususiyatidan kelib chiqib, o'quv materialining asosiy va muhim elementlarining o'quvchilar o'zlashtirish jarayoniga mos kelishi, dastur vositalari ekrandagi tasvirlarning rangiga, ma'lumotlarning tuzilishiga, obyektlarning ko'rinishiga, tovushlarning qulayligini e'tiborga olishni nazarda tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun kompyuter muhitida ishlashni ta'minlovchi va ularning bilim hamda yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda "Ona tili", "Odobnoma", "O'qish kitobi"dagi materiallar, atrofdagi olam bilan tanishtirish, modellashtirishning turli-tuman faoliyat turlari orqali algoritmlash, faoliyat usullarini o'zlashtirish bilan amalga oshiriladi. Multimedia vositalari yordamida olib borilgan dars o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishini va bilim olish saviyasini oshiradi.

Multimedia vositalari o'quvchiga yakka tartibda yondashish imkonini beradi. O'qituvchining bevosita ishtirokisiz ham o'quvchi materialni o'zlashtirishi mumkin bo'ladi.

Hozirda multimedia kundalik faoliyatimizda juda ko'p ishlatilmoqda. Ta'lim-tarbiya sohasida multimedia texnologiyalarini tatbiq etish uchun yuqorida berilgan fikrlarini umumlashtirib multimediaga shunday ta'rif berish mumkin. *Multimedia*-bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari yordamida axborotning an'anaviy va orginal turlari asosida o'quv materiallarini tinglovchilarga yetkazib berishning mujassamlashgan holdagi ko'rinishidir.

Multimedia xozirda juda tez rivojlanayotgan zamonaviy axborot texnologiyalardan bo'lib, u quyidagi xususiyatlarga ega:

* An'anaviy axborot turlarini: matn, jadval, turli xil bezaklar hamda orginal axborot turlarini: nutq, musiqa, telekadrlar, videofilmlardan parchalar, lavhalar, animasiya ko'rinishidagi axborotlarni o'z ichiga oladi.

* Video va audio axborotlarni kompyuterda qayta ishlash va aks ettirish uchun markaziy protessorning harakatchanligini, ma'lumotlarni uzatish shinasining o'tkazish qobiliyatini, tezkor video va xotira hajmini, katta sig'imli tashqi xotirani, kompyuter kirish - chiqish kanallari bo'yicha almashinuv tezligini taxminan ikki barobar oshirish talab etiladi;

* "inson-kompyuter-inson" interaktiv muloqotining yangi darajasining ta'minlanishi, muloqot jarayonida foydalanishda ancha keng va har tomonlama axborotlarni olishga ega bo'lish.

Hozirgi amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, multimedia vositalari yordamida ta'lim sohasida o'quvchilarni o'qitish ikki baravar samarali bo'lmoqda. Ma'lumki, eshitgan materialning to'rtidan bir qismi xotirada qoladigan bo'lsa, o'quvchilarga berilayotgan materiallarni video orqali amalga oshirsak, axborotni xotirada saqlanib qolishi va tasavvur qilish imkoniyati 35-70 % gacha oshadi. Shuningdek, mazkur o'quv dasturlar audio video va grafika ko'rinishida mujassamlashtirilgan holatda o'quvchilarga berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 70-95 % ga oshishi kuzatimoqda.

Ta'lim sohasida multimedia vositalari yordamida o'quvchilarga bilim berish afzalliklari quyidagilardan iborat:

- Ta'lim jarayonida berilayotgan materiallarni chuqurroq va mukammalroq o'zlashtirish imkoniyatining mavjudligi;
- Ta'lim olishning yangi sohalari bilan yaqindan aloqa qilish ishtiyoqining yanada oshishi;
- Dars jarayonida bilim olish vaqtining qisqarishi natijasida vaqtni tejash imkoniyatiga erishilishi;
- Olingan bilimlarning kishi xotirasida uzoq muddat saqlab qolishi va uni amaliyotda qo'llash mumkinligi.

Multimediani ta'lim jarayoniga qo'llashning ayrim muammolari ham mavjud, jumladan:

* Ta'lim uchun zarur bo'lgan o'quv materiallarini hamda boshqa zaruriy ko'rsatmalarni qo'llanma shaklida o'quv kom'pyuter dasturlari ko'rinishida ishlab chiqish;

* Ishlab chiqilgan o'quv kom'pyuter dasturlari uchun multimedia elementlarini qo'llash.

Multimediali o'quv materiallarini ishlab chiqishda hozirdan Respublikamizda ma'lum bir ishlar qilinmoqda. Bunga yetakchi mutaxassislar jalb qilingan va o'quv materialari ta'lim yunalishlari bo'yicha yaratilmoqda. Multimedia texnologiyalarini ta'limda qo'llash uchun quyidagi texnik ta'minot zarurdir:

- Kamida 80486 mikroprocessorli shaxsiy kompyuter;
- Mikroprocessorning taqiddli chastotasi 66 MGs bo'lishi kerak;
- Operativ xotira 4 Mg bo'lishi kerak;
- Vinchestrning xajmi 400MB bo'lishi kerak;
- 3.5 dyumli disk yurituvchisi;
- 2 tugmati "sichqon" tipidagi manipulyator;
- 101 tugmali klaviatura va DIN standarti bo'yicha ulash uchun bo'linma;
- 640x 480 peksel (256 rang bo'lganda) yoki 800x600 peksel (16 rang bo'lganda) grafik rejimini ta'minlay oluvchi VGA tipidagi diskli va adabetr;
- Kompakt disklar uchun SD ROM qurilmasi;
- Kamida parallel ikkita yo'nalishli 1 ta interfeys;
- Shaxsiy kompyuterga ulash mumkin bo'lgan bo'sh telefon yo'nalishi yoki ovoz kuchaytirgich;
- Kirish va chiqish MIDI porti;
- MPK (Multimedia Personal Kompyuter) bilan mos keluvchi audiadapter.

Qayd etilgan talablar multimedia ilovalarini ishlatish imkonini beradi.

Video yoki audio multimedia vositalarini kompyuterda juda ko'p dasturlar orqali ishlatiladi. Vidio, audio bila ishlovchi dasturlar qatoriga, jumladan Vindovs Media Player, Vinamp va boshqalar kiradi. Vindovs Media Player dasturini ishlatishni ko'rib o'tamiz. Vindovs o'rnatilgan barcha kompyuterlarda Vindovs Media Player dasturi Vindovs bilan birgalikda o'rnatilgan bo'ladi. Vindovs Media Player dasturini ishga tushirish uchun Vindovsning Pusk tugmasi bosiladi, so'ngra

bosh menyudagi Programme menyu ostidan Standarti qismga kiriladi va Vindovs Media Player ishlatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulmurza, K. (2021). Synonymy in Uzbek and Karakalpak Phrases with the Concept of " Speech". American Journal of Social and Humanitarian Research, 2(6), 98-103.
2. Allambergenovich, K. G. (2021). Use of the kazakh language in karakalpakstan. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(5), 279-284.
3. Allamberganovich, K. G. (2019). BILINGUALISM AND POLYLINGUALISM IN THE CASE OF THE LANGUAGES IN THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN. ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 8(9), 32-41.
4. Dauletbaevich, A. X. (2023). THE ARTISTIC INTERPRETATION OF FEMALE PSYCHOLOGY IN THE NOVEL. Gospodarka i Innowacje., 41, 117-122.
5. Dauletbaevich, A. X. (2023). HARMONY OF POETIC SPEECH AND IDEAS IN THE NOVEL GENRE. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(4), 71-75.
6. Mustafayev, S., & Kadyrov, K. A. (2022). The Educational Potential of Art and Its Realization in the Context of Globalization. International Journal on Integrated Education, 5(6), 218-222.
7. Taubaevich, K. Z., Kondybaevna, A. B., Ramazanovna, E. A., Karymsakova, B. A., & Atabaevna, K. A. (2022). Psychologism In Modern Prose. Journal of Positive School Psychology, 3682-3685.
8. Kurbaniyazova, Z. K. (2021). The role of social pedagogy in the professional training of future teachers. World Bulletin of Social Sciences, 4(11), 23-26.